

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte onsdag den 21. juni 1967 kl. 9.00.

Møtet ble ledet av formannen, B e n t R ø i s e l a n d .

Til stede var: Bratteli, Henningsen, Korvald, Langhelle, Leiro, Otto Lyng, Finn Moe, Nybø (for Erling Petersen), Røiseland, Rakel Seweriin, Stray, Wormdahl, Ingvaldsen, Hønsvald, Magnus Andersen, Borgen, Brommeland, Christiansen, Garbo, Gjærevoll (for Gerhardsen), Aase Lionæs (for Treholt), og Guttorm Hansen (for Lange).

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Utenriksminister John Lyng.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Ambassadør Aars, underdirektør Graver, byråsjef Arnesen, konsulent Colding og førstesekretær Vindenes.

Formannen: Møtet er kalla saman for å drøfte dei sakene som står oppført i innkallinga – Søknad frå Sørafrika-sambandet om opprettelse av værvarslingsstasjon på Bouvetøya, samarbeid med USA om ein seismologisk stasjon og Midt-Østen.

Eg gir ordet til utanriksministeren.

Utenriksminister Lyng: Det har allerede i årene 1964 og 1965 vært en del underhandlinger mellom norske myndigheter og Sør-Afrika om mulig anlegg av en værvarslingsstasjon på Bouvetøya, og med norsk tillatelse har det da i disse årene vært foretatt noen rent midlertidige orienterende ekspedisjoner dit. Den sørafrikanske regjering søkte i note av 15. september 1966 den norske regjering om tillatelse til å etablere en permanent meteorologisk stasjon på Bouvetøya. Denne anmodning har vært forelagt for Forsvarsdepartementet, Industridepartementet, Kirke- og undervisningsdepartementet, Samferdselsdepartementet, Meteorologisk institutt, Polarinstituttet og Telegrafstyret. Meteorologisk institutt har fremholdt at en meteorologisk observasjonspost på Bouvetøya vil være et meget verdifullt bidrag til internasjonal meteorologi, og vil være nyttig for norsk skipsfart og norsk hvalfangst i disse traktene. Det er ikke fra noe norsk hold kommet noen innvending mot at man gir tillatelsen til anlegg av en slik stasjon. Fra Utenriksdepartementets side har man også ansett det som litt av en fordel at både den sørafrikanske ansøkning og de avtaler som eventuelt vil bli sluttet, helt klart og utvetydig bygger og vil bygge på den uttrykkelige forutsetning om full norsk suverenitet over Bouvetøya. Det er jo ellers, som det ligger nokså klart i dagen, ytterst vanskelig å opprettholde noen form for norsk aktivitet der.

Det ble da fra norsk side som et foreløpig svar på denne anmodning formulert ni punkter som avtalen om et slikt anlegg måtte bygge på, og det første punktet var:

«Bouvetøya being a Norwegian dependency, the station and its personnel are subject til Norwegian law and jurisdiction. This applies i.a. to

the regulations in force with regard to the conservation of fauna and flora in the area.»

Dette punktet er utvetydig akseptert fra sydafrikansk side, selv om det rent praktisk sett naturligvis vil stille seg litt problematisk med hvordan norsk lov og rett skal kunne håndheves der hvis det skulle oppstå behov for det.

Alt i alt, etter en sammenfattende vurdering av det hele, er Regjeringen kommet til at vi bør samtykke i dette. Det er vanskelig å motsette seg det, og det vil etter vårt syn ikke innebære noen betenkelighet for norske interesser, men kanskje tvert imot bidra til uttrykkelig å få fastslått norsk suverenitet over øya.

Selve stasjonen vil forutsetningsvis bli anlagt på selve bre-området på øya – den er jo i alt vesentlig dekket av bre – og det vil bli en stasjon med en betjening på seks à syv personer.

Formannen: Eg skal få høyre om nokon bed om ordet?

Magnus Andersen: Jeg vil gjerne spørre utenriksministeren: Hva er egentlig bakgrunnen for dette ønske, er det noe spesielt behov en vil ha dekket ved å opprette denne stasjonen?

Utenriksminister Lyng: Jeg tror at ut fra en rent meteorologisk vurdering er det meget naturlig at Sør-Afrika selv har interesse av en værvarslingsstasjon akkurat på det stedet, og som det er understreket av vårt meteorologiske institutt, er det, som jeg nevnte, våre meteorologiske fagfolks syn at en slik stasjon også vil være til nytte for oss på grunn av vår aktivitet der nede.

Garbo: Er det knyttet noen form for tidsbegrensning eller oppsigelsesrett til denne avtalen?

Utenriksminister Lyng: Det er foreløpig tatt sikte på en periode på 10 år fra undertegningen av avtalen. Det er også forutsatt at Sør-Afrika ikke skal kunne slippe inn noen andre nasjoner i forbindelse med stasjonen, og at anleggene, hvis de selv oppgir driften av stasjonen, skal tilfalle den norske stat.

Formannen: Så vidt eg skjønner er det ikkje fleire spørsmål, og vi kan gå over til neste sak, Samarbeid med USA om ein seismologisk stasjon.

Utenriksminister Lyng: Helt fra 1957 da man for alvor begynte å diskutere problemet med en prøvestansavtale, har det også vært arbeidet med spørsmålet om deteksjon og identifisering av underjordiske kjernefysiske våpenprøver. På større avstand kan disse bare registreres ved hjelp av seismiske installasjoner, og det har hele tiden vært arbeidet iherdig for å bedre de vitenskapelige metoder for å skille signaler fra underjordiske prøver fra naturlige jordskjelv.

Norge har gjennom jordskjelvstasjonen i Bergen tatt aktiv del i det vitenskapelige arbeidet på dette felt. I årene etter 1957 arbeidet man særlig med å

etablere et verdensomspennende nett av vanlige seismografer. I samarbeid med vedkommende amerikanske institutter som driver et nett av 125 slike seismografer plassert i de fleste land utenom de kommunistiske, har vi også – med de norske myndigheters samtykke – hatt to stasjoner plassert her i Norge, ved Kongsberg og ved Kirkenes, og en tredje stasjon, i Ny-Ålesund, vil komme i drift i nær fremtid. Dette nett av stasjoner har hittil hatt stor vitenskapelig betydning, men har hatt relativt liten betydning for selve prøvestansproblematikken, for selve identifiseringen av underjordiske atomsprengninger.

Fra begynnelsen av 1960-årene er det imidlertid etterhånden utviklet hva man kaller seismiske arraystasjoner, det er en kombinasjon av de vanlige, enkle seismometrene som er plassert i et visst forhold til hverandre innenfor et bestemt område og med en viss automatisk databehandling mellom disse enhetene. En av disse mindre arraystasjonene ble i 1963 med de norske myndigheters samtykke anlagt i nærheten av Lillehammer. Det er en stasjon med 10–20 seismografiske enheter med et automatisk databehandlingssystem som forbinder enhetene.

Som et teknisk resultat av de erfaringer man har med disse forholdsvis enkle kombinasjonene, ble det høsten 1965 anlagt en betydelig større arraystasjon i Montana, USA, med hele 525 enkle seismografiske enheter som da er stilt i et visst forhold til hverandre og kombinert ved automatisk databehandling. Det har vist seg å ha en meget betydelig effekt når det gjelder å registrere både naturlige jordskjelv og rystelser som følger av underjordiske atomsprengninger.

I slutten av mai i år fikk Utenriksdepartementet en henvendelse fra et team amerikanske eksperter som hadde fullmakt fra amerikansk hold til å forhandle om anlegg av en lignende større stasjon i Norge, og da forutsetningsvis i den sydlige del av Norge, nærmere bestemt også denne i Lillehammerområdet.

Denne planen som er forelagt oss – og som på måter og ad veier som jeg ikke har oversikt over ble trykket opp nokså detaljert i Aftenposten i går, så de som har lest Aftenposten vil kanskje vite nokså meget om det – denne planen er bygget opp i to trinn. Det man i første omgang foreslår fra amerikansk hold, og som vi nå bør ta standpunkt til, er å legge en ny forsøksstasjon i Lillehammertraktene. Den vil bli noe større enn den stasjon som nå er der. Denne sistnevnte er i parentes bemerket i 1965 overtatt av de norske seismografiske institutter. Men tanken er altså i første trinn å legge en ny stasjon med ca. 20 arrayenheter og 4 tilkoblede måleenheter i Lillehammertraktene. Hvis arbeidet og forsøkene ved den stasjonen går bra, skulle annet trinn forutsetningsvis bestå i anlegg av en virkelig storstasjon av størrelsesorden som den som allerede er i Montana. Dette annet trinn vil i så fall bli en affære til en anleggssum av 10–12 mill. dollar.

Forutsetningen er at anleggsomkostningene både for denne prøvestasjonen i første trinn og for selve hovedstasjonen hvis den senere måtte bli anlagt, skal bæres av amerikanerne, det vil nærmere bestemt si den amerikanske vitenskapelige institusjon som står for disse internasjonale oppleggene.

Regjeringen er innstilt på at vi i første omgang skal ta standpunkt til første trinn i planen, det vil altså si anlegget av en stasjon av noe større størrelsesorden enn

den vi allerede har hatt fra 1963, men at vi foreløpig skal ta forbehold når det gjelder neste skritt, anlegget av den store stasjonen.

Jeg vil gjerne føye til at når man fra vitenskapelig hold har festet seg ved Mellom-Norge som et passende anleggssted, skyldes det en rekke geologiske forhold som gjør at stasjonen vil kunne virke særlig godt i disse distriktene. Men det er klart at det også har en viss sammenheng med at man fra de distriktene vil ha lettere for å kunne registrere seismografiske fenomener i Sovjets territorium.

Det har, som kanskje komiteens medlemmer vil være kjent med, i noen tid vært arbeidet med et nordisk prosjekt på dette felt, og det ble tatt et prinsipielt standpunkt til at man skulle begynne å bearbeide det på et utenriksministtermøte i august 1965. Det har da vært arbeidet videre med dette. En eventuell avtale mellom Norge og USA om anlegg av denne stasjonen i Lillehammer, vil ikke på noen måte bryte den nordiske plan. Tvert imot, det er erkjent fra alle hold at den vil kunne supplere en fremtidig nordisk seismografisk kjede på en utmerket måte.

Planene om dette har vært forelagt for Forsvarsstaben, Forsvarsdepartementet, Forsvarets Forskningsinstitut, Jordskjelvstasjonen ved Universitetet i Bergen, Kirke- og undervisningsdepartementet og Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Forskningsråd, og ingen har hatt noe å innvende hverken mot det første eller annet trinn. Særlig har Jordskjelvstasjonen ved Universitetet i Bergen gitt en meget sterk anbefaling om at man skal realisere planene, som etter Jordskjelvstasjonens vurdering vil få en meget stor vitenskapelig betydning og vil kunne danne et sentrum for verdifullt vitenskapelig miljø på dette felt her i landet.

Formannen: Må eg få spørja om ein eventuell nordisk stasjon skulle ha vore lagt til Sverige?

Utenriksminister Lyng: Den nordiske tanken ble i grunnen først reist av svenskene i forbindelse med nedrustningskonferansen i Genève. Sverige er jo medlem av 18-mannskomiteen. Dette må bygges i kjeder, så tanken var at man i nordisk samarbeid skulle etablere en kjede av stasjoner i de skandinaviske land.

Finn Moe: Dette er en sak som har stått på dagsordenen lenge i nedrustningskonferansen, faktisk i flere år. Den henger jo sammen med spørsmålet om å få til en komplett prøvestans når det gjelder prøver med atomvåpen eller atomsprenglegemer. Vi har jo nå prøvestans for prøver i atmosfæren fordi de kan kontrolleres, så det er forbudt med slike prøver. Men arbeidet med å få til et forbud mot underjordiske prøver er nå stanset opp fordi disse er overmåte vanskelige å kontrollere. Det har fra amerikansk side, og jeg vil nesten si, også spesielt fra svensk side, siden Sverige er med i 18-mannskomiteen for nedrustningsforhandlingene, vært arbeidet uhyre meget med dette spørsmålet. Man har drevet forsøk, og et av disse er den svære stasjonen som man har reist i Montana, men som utenriksministeren sa, man er kommet til det resultat at også en stasjon i Skandinavia ville være av meget stor betydning, og det er ut fra det man nå vil bygge en prøvestasjon.

En slik stasjon på norsk territorium vil jo ikke bare ha betydning for det spesielle spørsmålet om prøvestans også for underjordiske prøver. Etter hva våre seismologer sier, vil den også ha meget stor verdi for seismologisk forskning i det hele tatt.

Så vidt jeg kan se, kan det ikke være noen som helst utenrikspolitiske innvendinger mot dette. Jeg tror ikke det vil vekke mishag i Sovjetsamveldet på noen måte, for de er også interessert i at man kan få til et forbud som også omfatter underjordiske prøver.

Garbo: Jeg har i likhet med hr. Finn Moe hatt anledning til å drøfte dette i Nedrustningsutvalget, og vi hadde det også oppe i et særmøte med de nordiske nedrustningsutvalg. Jeg deler fullt ut de synsmåter hr. Finn Moe ga uttrykk for her, jeg kan ikke se at det er noe som helst offensivt i et slikt anlegg, det vil tvert imot ha meget stor verdi i arbeidet for en fullstendig prøvestansavtale. Og det kan ikke være tvil om at dette også vil være av betydelig vitenskapelig interesse. Så vidt jeg forstår er det helt klart at de data som kommer frem, vil bli åpent tilgjengelige, slik at dette vil bli et nyttig instrument for de nordiske forskere som arbeider på dette felt. Så jeg vil støtte at man går positivt inn for prosjektet.

Langhelle: Vil denne første stasjonen, og likeledes eventuelt den andre, bli betjent utelukkende av amerikanere, eller ...?

Utenriksminister Lyng: Den vil bli betjent både av amerikanske og norske funksjonærer, men den vil være under full norsk kontroll, det er forutsetningen – under full norsk kontroll i enhver henseende.

Formannen: Fleire har ikkje bede om ordet, og eg går ut frå at vi då er ferdige med denne saka.

Utenriksminister Lyng: Jeg kan kanskje da trekke den konklusjon at der ikke er noen reaksjon mot tanken om å gå i gang med trinn nr. 1 i sommer, og at det heller ikke er noen reaksjon mot at man eventuelt tar neste skritt og anlegger den store stasjonen senere. Men det er naturligvis ingen ting i veien for at vi kan komme tilbake til komiteen med den saken når det i sin tid blir aktuelt. Det blir i hvert fall ikke det første året.

Formannen: Ja, det vil vere naturleg å kome tilbake, synest eg.

Så var det den siste saka, ei viss orientering om det som har hendt i Midt-Østen.

Utenriksminister Lyng: Jeg bad dette oppført på dagsordenen fordi jeg synes det ville være rart å komme i komiteen uten å være klar til å snakke om det, men jeg må si med en gang, at slik som situasjonen er i dag, har jeg ikke noe vesentlig nytt stoff eller noen særlig ny problematikk å legge frem for komiteen.

Men jeg kunne kanskje allikevel gi en kort skisse av situasjonen som den har utviklet seg, for eventuelt å kunne gi grunnlag for spørsmål.

Når det gjelder to spørsmål, er det kanskje naturlig å gå tilbake til de to tidligere redegjørelsene jeg har gitt. Det første var det spørsmålet som jeg reiste og som jo ble snakket litt om etter den første redegjørelsen 31. mai: nemlig hvordan man skulle vurdere den tilbaketrekning av FN-styrkene som ble foretatt av U Thant etter at han hadde rådført seg med den såkalte Advisory Committee. Det spørsmålet har kanskje fått en viss ny aktualitet i og med at den israelske utenriksminister som alle vet, rettet en del kritikk, eller til og med en nokså markant kritikk, mot U Thants disposisjoner på det punkt. U Thant fant seg da, som kjent, foranlediget til på det siste møte i Hovedforsamlingen å imøtegå denne kritikken.

Jeg vil si at det jo ikke er så lett å vurdere slike ting. Men jeg har hatt anledning til å gjennomgå det rent faktiske materiale som etterhånden er blitt avdekket når det gjelder hendelsesforløpet og jeg har vanskelig for å forstå at det fra Generalsekretærens side kunne ha vært gått frem på annen måte enn det er gjort. Jeg skal ikke gå i detalj når det gjelder dette, det ville føre for langt. Det er jo to spørsmål som der reiser seg. Det første er spørsmålet om hvor vidt Egypt overhodet hadde anledning til ensidig å forlange disse styrkene trukket tilbake. Det var det spørsmål hr. Wormdahl reiste da vi sist snakket om dette. Men det annet spørsmål er jo en vurdering av den rent faktiske situasjon som forelå da U Thant traff sin beslutning. Der er det etterhånden klarlagt at det var vist en ganske vidtgående aktivitet fra egyptisk side allerede på det tidspunkt da beslutningen ble truffet. Bl.a. er det på det rene at alt før U Thant traff sin beslutning om tilbaketrekning, var f.eks. de FN-styrkene som var plassert ved Tiranstredet allerede blitt konfrontert med større egyptiske styrker som hadde beordret dem ut av deres stillinger ved Tiranstredet. Likeså er det klart at de jugoslaviske avdelinger som lå ved Sinai-grensen, allerede var omgått av egyptiske styrker som lå mellom de jugoslaviske styrkene og selve grensen som skulle avpatruljeres. Hadde U Thant på det tidspunkt da han ga sin beskjed om tilbaketrekning, tatt et annet standpunkt og gitt FN-troppene ordre om å bli stående, ville man ha kunnet risikere hva som helst, så vidt jeg skjønner. Situasjonen var allerede den at egyptiske tropper var marsjert opp og hadde gått inn i stillinger som satte FN-troppenes muligheter for å gjøre noe som helst helt ut av spillet.

Jeg vet ikke om noen tilfeldigvis har lest den analysen av disse tingene som stod i siste uke i «Economist», den synes jeg var ganske særdeles klar i sin korthet.

Det annet spørsmål av rent faktisk karakter som vi snakket litt om etter redegjørelsen av 5. juni, var jo nettopp spørsmålet om hvilken av partene det var som først åpnet fiendtlighetene. Jeg vil gjerne der understreke det selvsagte at hvem som har ansvaret for at krigen ble utløst, er jo ett spørsmål, og det kan vel ikke være særlig tvil om svaret på det. Et annet spørsmål er hvem som slår det første slag, hvem som setter i gang de første operasjoner rent teknisk. Det var det spørsmål vi snakket om, og der er det vel nå helt åpenbart klarlagt at det var israelske tropper, og at deres store suksess blant annet nettopp skyldtes dette overraskelsesmoment. Men jeg understreker på ny for at ingen skal misforstå meg, at en ting er spørsmålet om

hvem som rent teknisk sett begynte, noe ganske annet er spørsmålet om hvem som har ansvaret for den situasjon som utløste kamphandlingene.

Jeg skal ikke gå noe inn på det videre hendelsesforløp, selve kamphandlingene og begivenhetene i Sikkerhetsrådet, som jeg går ut fra er vel kjent, og hvor Utenriksdepartementet vel ikke har noe opplysningsmateriale som kan bidra særlig til å kaste nytt lys over det. Men jeg vil gjerne si noen få ord om innkallelsen av Hovedforsamlingen og det som gikk forut for den.

Vi var jo klar over noen dager før selve innkallelsen kom fra generalsekretæren, at Sovjet hadde anmodet om å få Hovedforsamlingen innkalt. Vi var klar over at Sovjets begrunnelse for denne innkallelse ville bli formet slik at den ville gi den ekstraordinære hovedforsamling et meget snevert arbeidsområde, et meget snevert mandat. Vi var også klar over at det var ganske sikkert at det tilstrekkelige flertall for innkallelsen ville bli oppnådd. Og selv om den norske regjering nok mente at en behandling av saken i Hovedforsamlingen på dette tidspunkt av mange grunner ville være lite heldig, kom vi til det resultat at vi for vårt vedkommende ville gi vårt samtykke til innkallelsen likevel, for det første ut fra det prinsipielle syn at det vel aldri fra norsk side har vært gjort og vel ikke bør gjøres noen vanskeligheter med å få innkalt Hovedforsamlingen i FN, og for det annet fordi vi mente at vi i hvert fall ved den form vi gav vårt samtykke, kunne bidra til å få utvidet Hovedforsamlingens arbeidsmuligheter noe. Vi gav derfor vårt samtykke følgende formulering:

«The Norwegian Government concurs in the request for the convening of an emergency special session of the General Assembly, and does this in the expectation that all aspects of the Middle East situation, including the refugee problem, will be discussed with a view to finding lasting solutions to the problems.»

Jeg vil også gjerne få si at statsministeren og jeg har stått klare for å reise over ved første givne tegn på at det kunne være noen mulighet for oss til å bidra til noen form for løsning i det som nå foregår der borte. Vi er fremdeles reiseklare. Noen dager før Hovedforsamlingen åpnet, ble den norske, den danske og den islandske ambassadør i Moskva innkalt til Sovjets utenriksdepartement til en av viseutenriksministrene. De ble der gjort kjent med at Kosygin vil lede Sovjets delegasjon, og det ble latt dem forstå at man fra russisk hold forutsatte at også den norske, danske og islandske delegasjon ville bli ledet på tilsvarende politisk plan. Senere fikk vi en tilsvarende henstilling fra den sovjetiske ambassadør Lunkov her i byen, som overbrakte den samme beskjed. Etter konsultasjon med finnene, islendingene og svenskene fant vi imidlertid at vi ville se utviklingen noe an før vi her fulgte dette tydelige vink fra Sovjets side. Jeg må jo si at det var et vink som ble fremsatt i meget elskverdige former, det er så, men vi fant ikke at det uten videre var grunn til å følge det. Både fra svensk, finsk og islandsk side har man gjort det på samme måte som vi. Danmark er jo nå medlem av Sikkerhetsrådet, og den danske delegasjon har med sin formann som fungerende president, som kjent utøvd en betydelig og positiv aktivitet. Vi betrakter jo den danske representasjon i Sikkerhetsrådet som en slags nordisk representasjon på samme måte som det ble

gjort da vi hadde medlemmet der, det er et intimt samarbeid. Og det var jo helt klart at stats- og utenriksminister Krag reiste over.

Ellers er som kjent den problematikk som foreløpig er lagt opp i Sikkerhetsrådet, det sovjetrussiske forslag som ble lagt frem av Kosygin på den ene side og resolusjonsforslaget fra USA på den annen side. Det som da vil foregå i dagene fremover, bortsett fra den verbale strid i Hovedforsamlingen, er selvfølgelig et arbeid for om mulig å finne kompromissforslag som kan samle alle, i hvert fall forslag som de vestlige demokratier kan samles om.

Jeg skal ikke gå noe mer i detaljer, om dette. Jeg vil bare si at vi regner med at det i dag fra engelsk side vil bli lagt frem eller skissert tanken om en plan i tre punkter:

- 1) øyeblikkelig hjelp til flyktningene, eventuelt til en styrkelse av UNRWA,
- 2) en form for FN-nærvær i Midt-Østen,
- 3) utnevnelse av en megler i konflikten.

Ellers er det vel klart at Israels utgangspunkt og araberstatenes utgangspunkt i saken som den for øyeblikket ligger an, er vidt og diametralt forskjellig. Israels linje er at de vil ta opp direkte forhandlinger med Araberstatene, og det som selvfølgelig først og sist er målsetningen for Israel, er å få en fredsslutning som kan danne basis for en varig eksistens, og dertil å få anerkjent sine rettigheter som sjøfarende nasjon i Suezkanalen og Akababukten. Jeg tror ikke jeg på dette tidspunkt skal gå nærmere i detaljer.

Som sagt, noe svært mye mer materiale enn det som er allment kjent, sitter vi ikke inne med nå, men jeg vil jo prøve å svare på spørsmål så godt jeg kan.

Borgen: Jeg bad om ordet på grunnlag av utenriksministerens uttalelse om hendingene i Midt-Østen, og spesielt det han nevnte omkring generalsekretær U Thants disposisjoner når det gjelder FN-styrkene.

Jeg går ut fra at det vil bli gitt en redegjørelse i Stortinget før denne sesjons opphør, og at vi da får noe mer materiale tilgjengelig enn det som foreligger hittil omkring både dette og andre spørsmål. Men jeg vil gjerne ha nevnt med en gang at det forekommer meg at hvis det skal måtte forholdes på en lignende måte i fremtidige konfliktsituasjoner der FN-styrker er plassert for så vidt mulig å bevare ro, som det ble gjort nå i Palestina, da har det ingen hensikt å opprettholde FN-styrker. De vil da ikke kunne bli tillagt den prestisje at de vil kunne utføre noe oppdrag av noen som helst betydning.

Det er mulig at det formelt sett var korrekt å etterkomme den egyptiske anmodning om øyeblikkelig tilbaketrekning, men det forekommer jo nokså besynderlig sett utenfra og med alminnelige folks øyne at det virkelig skulle være nødvendig at en nasjon som er kommet med så åpenlyse trusler om krigshandlinger, om å utslette sin nabo, på første vink skal få oppfylt sitt ønske om at styrkene skal trekkes tilbake. Det vekker jo oppsikt og forstemmelse. La gå at styrkene kom der etter egyptisk anmodning, og at det formelt var slik at de også skulle vekk etter egyptisk ønske, men som situasjonen lå an, måtte det være nærliggende å konsultere andre organer innen FN, og i all fall bruke noe mer tid på det.

Jeg kan ikke skjønne at den omstendighet at FN-styrker stod i fare for å bli omringet av egyptiske styrker skulle være noe argument for at de skulle trekkes tilbake. Utenriksministeren brukte det uttrykk at det kunne ha skjedd alt mulig. Det er selvfølgelig så, men det er lite sannsynlig at det ville bli åpnet direkte krigshandlinger mot FN-styrker. At de skulle bli omringet, eventuelt tatt til fange eller satt ut av spill av egyptiske styrker er noe en kan tenke seg, men det ville igjen ha vært en handling av så drastisk art sett i verdenspolitisk målestokk at det ville ha betydd et politisk nederlag for Egypt.

Om det hadde hatt noen betydning for det videre krigsforløp om styrkene hadde blitt stående lenger, er det umulig å ha noen mening om. Det er kanskje lite sannsynlig at krig hadde vært unngått ved at de var blitt opprettholdt, det er høyst sannsynlig at krigen ville ha kommet i alle tilfelle. Nå hadde vi den jo, så det er en helt ny konstellasjon. Men for ettertidens skyld og for om mulig å etablere FN's fredsbevarende styrker i FN's regi, bør denne episoden få en meget grundig analyse. Det bør vurderes hvordan situasjoner av lignende art som den som inntraff i Palestina nå, skal håndteres for fremtiden. Det kan selvfølgelig også i det som inntraff nå, være grunnlag for å ta opp et nytt arbeid for å etablere langt mer effektive FN-kontrollstyrker enn det som har vært hittil.

Jeg vil gjenta at jeg håper at dette kan bli utgreid på en langt mer omfattende og tilfredsstillende måte for både Stortinget og befolkningen, slik at de mange misforståelser og den betydelige grad av forbauselse og undring som gjør seg gjeldende omkring dette, i hvert fall i noen grad kan bli oppklaret.

Formannen: Eg skal ikkje uttale meg om U Thants handlemåte, men eg er einig med hr. Borgen i at FN-troppane i all fall må få ein annan status enn dei ser ut til å ha hatt no, dersom dei skal få nokon verdi i framtida.

Så var det innkallinga av Hovudforsamlinga i FN. Her var Regjeringa i ein vanskeleg situasjon, særleg fordi vi prinsipielt går inn for at Hovudforsamlinga skal kallast inn når det er naturleg. Det var vel difor ikkje noko anna å gjere enn det Regjeringa gjorde. Men ein kan ikkje leggje skjul på at det gav eit framifrå høve for Sovjet til å drive propaganda, og det kjem dei ganske sikkert til å gjere. Det kan hende at dei kjem til å drive den så langt at den slår tilbake, det er så. Dette var jo ein nokså ulukkeleg situasjon, men eg skal vedgå at det var ikkje lett for Regjeringa å seie nei til innkallinga av Hovudforsamlinga.

Så nemnde hr. Borgen tanken om ei utanrikspolitisk orientering i Stortinget før vi slutter. Det er eg for min part ikkje så lite betenkt ved. Så brennbar og delikat som situasjonen no er i FN og mellom arabarstatane og Israel, er eg mest redd for eit politisk ordskifte i Stortinget på dette tidspunkt. Men vel, det er eit spørsmål korleis det blir lagt opp. Men det er ikkje så lett å heilgardere seg mot at ein eller annan av 150 representantar kan seie ting som kan verke uheldig i denne situasjonen.

Wormdahl: Jeg har ingen bemerkninger å gjøre til utenriksministerens orientering, bortsett fra at jeg mener at det fortsatt bør være den norske FN-

representasjons oppgave i den grad man anser det mulig og hensiktsmessig å gå inn for å trygge den israelske stats fremtid.

Jeg vil imidlertid gjerne få spørre utenriksministeren om han kan si noe omkring de nærmere omstendigheter angående det notatet fra generalsekretær Hammarskjöld som nå skal være kommet for dagen. På hvilken måte kom dette notatet, eller hva det nå kalles, i stand, og hvilken verdi anser en at det kan ha? Ifølge pressemeldinger skal det angivelig av dette dokumentet gå fram at Den forente arabiske republikk ikke hadde rett til å kreve en tilbaketrekning av FN-styrkene satt i verk uten at det på forhånd var tatt standpunkt til et slikt krav i FN's hovedforsamling.

Hvor mye det kan ligge i dette, vet ikke jeg, men det vet kanskje utenriksministeren noe mer om.

Videre vil jeg spørre om han har overveid et norsk innlegg i debatten i Hovedforsamlingen, og har man i så fall også overveid å ta til orde for en langt sterkere innsats fra FN's side når det gjelder en reell løsning av flyktningespørsmålet i Midt-Østen, et problem som jo av stadig flere blir sett på som hovedproblemet i de innfløkte forhold i Midt-Østen. I så fall vil det så vidt jeg skjønner på utenriksministeren også være i samsvar med et forslag som er antydnet fra Storbritannias side.

Finn Moe: Når det gjelder Hammarskjölds notat – det står jo også i morgenavisene i dag – er vanskeligheten ved det at det i og for seg ikke er noe offisielt FN-dokument, så vidt jeg vet. Det finnes ikke i FN's arkiver, det er bare et dokument som Hammarskjöld har oppbevart privat, og gitt en kopi av til en tidligere amerikansk fast delegert ved De forente nasjoner, Gross. Dette er et interessant dokument, men jeg tror ikke det går an å prosedere på det.

Når det gjelder selve U Thants opptreden, var han selvsagt i sin fulle rett, men så mye kan man vel si at før han gikk med på et så drastisk skritt, burde han ha underrettet Sikkerhetsrådet. Jeg kan ikke si annet enn at på det punktet synes jeg han sviktet. Ellers må man jo tenke på at FN-styrkene ikke er ment – det har ikke vært meningen noe sted hvor de har vært plassert – å skulle komme opp i kamp.

Jeg tror man må ikke overvurdere FN, det er jo idag en meget delt organisasjon, det ser man jo ganske tydelig. Det er de som holder på Sovjet, og de som holder på De forente stater, og det skal bli vanskelig å bli enig om en politikk som begge disse parter kan gå inn for. At man slutter en avtale med vedkommende stater om hva FN-styrkenes status er, og hva de skal gjøre osv., det er helt all right, men jeg tror ikke man må ha noen illusjoner om at FN-styrker også kan opptre som – kanskje jeg skal si – krigførende styrker eller delta i politiaksjoner, om man vil. I slike konflikter som den vi nå opplever, er det klart at FN-styrkene vil bli delt. Det er jo interessant at Jugoslavia var i ferd med å trekke sine styrker ut før dette hendte, før U Thant sa at hele styrken skulle trekkes tilbake. Det viser det politiske innslag i FN-styrkene.

Når det gjelder innkallingen av Generalforsamlingen, er det klart hva som var Sovjets hensikt med det. Det var bare å forsøke å gjenopprette sitt rykte hos

araberne ved å gå til en voldsom propagandistisk offensiv. Det som man må forsøke ved denne generalforsamling, må være å lede den til å gjøre en positiv innsats, og der synes jeg at hovedoppgaven må være å få til fredsforhandlinger. Jeg må si jeg synes den britiske plan i så måte inneholder noen ganske vesentlige og riktige tanker. Det er klart at FN's generalforsamling eller FN's sikkerhetsråd, FN's organer i det hele tatt ikke egner seg til å føre fredsforhandlinger. Det blir bare propagandahandlinger. Fredsforhandlinger kan ikke føres for noe åpent forum, de må føres i stillhet, om man vil. Men jeg tror heller ikke det er nok at bare partene møtes. Her må man ha en megler. Jeg vil henlede oppmerksomheten på at det var det som førte til at man fikk en slags fredsslutning, eller i all fall stans på konflikten i 1949, da Folke Bernadotte først og så senere Ralph Bunche fungerte som meglingsmann. Jeg tror at man i dagens situasjon må kunne finne en lignende personlighet som kan arbeide helt i det stille med partene, og søke å få til en fredsavtale. Det er ganske klart at denne gang må man også ta sikte på å få til en fredsavtale. Man må ikke slik som sist slå seg til ro med en slags akseptert status quo uten at dette er nedlagt i en formell avtale.

Jeg tror ikke det vil bidra til at en fred kommer i stand om personer får si og ta den stilling som de vil, at man tar åpent parti for en av partene. Jeg understreker det, en kan ikke ta åpent parti for en av partene. I denne situasjon er det ganske klart hva vi vil for Israels vedkommende, vi vil sikre statens eksistens, at den får rimelige grenser og at det blir truffet en ordning slik at den ikke til stadighet skal leve under trusler, men jeg tror at i den foreliggende situasjon får man ikke til noen fred hvis man ikke også byr araberne noe. Det har her vært pekt på flyktningspørsmålet, som jeg tror er et overordentlig viktig spørsmål. Det er utvilsomt et viktig bidrag til fredelige forhold at man gjør det man kan for å hjelpe araberstatene med å lette flyktningenes skjebne.

Men jeg tror man må gå lenger. Hvis man skal få araberstatene interessert i en slags FN-aksjon, må man by dem noe. Jeg tror det eneste man kan by dem, er en storstilt utviklingsplan for hele området. Her kan FN eventuelt gjøre en innsats ved at medlemmene ikke bare forplikter seg til å delta i utarbeidingen av en plan for hele området – omfattende både Israel og araberstatene – men bidra aktivt med penger og personell, slik at man kan få i gang en økonomisk utvikling som vil føre til opphjør av hele området. Når man tar i betraktning at Sovjetunionen kan si til araberstatene: ta det ikke så tungt om dere har mistet atskillig våpen i denne krigen, for dere skal få våpen igjen av oss – ville det jo være atskillig bedre om man tilbød dem hjelp til utvikling av landene.

Når det gjelder spørsmålet om en redegjørelse i Stortinget, er jeg også meget betenkt. Det eneste måtte være om utenriksministeren ga en redegjørelse for de faktiske begivenheter, og at den så ikke ble utlagt til debatt. Det er vel grunn til å tenke seg om både to og tre ganger før man går inn for en debatt.

Ellers synes jeg i grunnen at det på mange måter er det internasjonale aspekt som kanskje er det mest interessante ved den situasjon som er oppstått. Det kan ikke være noen tvil om at de europeiske makter har spilt en meget beskjeden rolle under hele denne utviklingen. Man har fått konfrontasjonen: på den ene side

Sovjetunionen bak araberstatene, og på den annen side De forente stater. Av propagandamessige grunner har Sovjetunionen trukket Storbritannia inn, men det kan ikke sies at Storbritannia her har gjort noen stor innsats. Det man står overfor, er en storstilt sovjetisk offensiv for å få utviklingslandene på sin side. Det er den ene siden ved det internasjonale aspekt.

Den andre siden er at det ser ut til at utviklingslandene selv danner en front. Det er ganske betegnende at India helt og fullt har sluttet opp om araberstatene. Og når Sovjetunionen samtidig skyver på i denne retning, skal man ikke se bort fra at det kan bli dette som kommer til å prege den internasjonale utvikling i de nærmeste år fremover. Jeg synes det er en svært delikat og vanskelig situasjon, og den må behandles deretter.

Ingvaldsen: Situasjonen i Midt-Østen har avdekket en rekke forhold som man kanskje bare hadde anelse om. For det første er det helt klart at araberstatene har hatt Sovjet i ryggen hele tiden. Når de inntok den holdning de gjorde, var det fordi de var nokså sikre på sympati i all fall derfra.

Når det gjelder FN-styrkenes status, er det et faktum at allerede i 1945 gikk russerne imot at FN-styrker skulle få internasjonal politimyndighet, og de ødela den storslagne plan som ble fremlagt i San Francisco. Samtidig beholdt de seg vetorett i FN. Jeg tror det er en langsiktig plan. Nå er jo forholdet at slik som FN-styrkene virket i Midt-Østen, dekket de faktisk oppmarsjen fra arabisk side. Problemet med FN-styrker er derfor blitt uhyre komplisert og vanskelig.

Det gjør i grunnen ikke situasjonen noe bedre at FN har fått så mange medlemmer. Hvis jeg ikke tar feil, har Sikkerhetsrådet anledning til å bestemme hva medlemslandene skal yte i slike tilfelle, og der har man vetoretten. Når det gjelder å kjøre det inn under Hovedforsamlingen, har vi vært betenkt like overfor det tidligere, fordi man da ikke har noen kontroll over utviklingen. Denne kontrollen er vel stadig blitt dårligere etter hvert som det har blitt flere og flere medlemsland. Vi kan risikere at det blir fattet beslutninger som går stikk imot vår oppfatning og overbevisning, og vi vil da komme i en meget vanskelig situasjon.

Jeg er tilbøyelig til å se det som har skjedd i Midt-Østen som et ledd i det kommunistiske fremstøt som foregår over hele verden – som foregikk før verdenskrigen, og som har foregått kontinuerlig etter den. Det fortsetter man tydeligvis med. Man bør i all fall være klar over at det ikke bare foreligger en slik mulighet, men at det er en sannsynlighet. Midt-Østen er et interessant område også sett ut fra våre sikkerhetsproblemer, når det gjelder oljetilførsel osv. Kan russerne få kontrollen der – nå har de den indirekte i all fall over Suez-kanalen – vil det være et overmåte viktig ledd i et stort spill. Jeg synes derfor at man virkelig skal overveie hvordan man kan influere på utviklingen der nede. Det må være nokså innlysende at det må til en samling i Vest skal man komme noen vei.

Bratteli: Jeg kan være enig med hr. Borgen i at det ville være nyttig å få nærmere avklart hva FN-styrkene er, og hva de bør være. Jeg er ikke sikker på at jeg for min del vil trekke så vidtrekkende slutninger av det som skjedde i Gaza, som hr.

Borgen gjorde. Jeg kan tenke meg at en slik avklaring også vil kunne vise at det kan være mange varianter av FN-innsats, som hver for seg i og for seg kan være nyttig. En variant er å plassere FN-styrker som et upartisk element på en brennbar grense og med de tilgrensende lands samtykke. Det er helt klart at det vil en i og for seg kunne gjøre i full erkjennelse av at en slik styrke ikke fysisk vil kunne engasjere seg i en militær kamp hvis den likevel skulle bryte ut ved en slik grense. Noe helt annet er det hvis en i noen situasjon skulle komme fram til at FN eventuelt kan og vil gripe inn med makt i et område hvor det er strid i gang. Det ligger i selve sakens natur at et slikt inngrep ikke vil kunne være avhengig av begge parter samtykke – jevnfør Korea-krigen, hvor FN på sett og vis i sin tid var engasjert. Men under alle omstendigheter tror jeg det kan være nyttig å få det spørsmålet nærmere avklart.

Når det gjelder selve situasjonen, vil jeg bare si at det må være klart – det kan man lese i avisene hver dag og høre og se – at Israel er utsatt for en veritabel nervekrig. En kan synes det virker barnslig når høytidelige eksellenser og diplomater løper inn og ut av møtelokaler når de forskjellige holder sine taler osv. Men det er klart at det bare er de ytre tegn på den nervekrig som Israel for tiden er utsatt for fra hele den østlige verden. Jeg tror nok – med all respekt for dem – at selv om de største maktene i og for seg var innstilt på å gjøre det, ville det ikke bare være å sette seg ned og skrive opp en ordning for det området det her dreier seg om. Men det hindrer ikke at vårt ønske må være at de to supermaktene virkelig engasjerer seg i å bidra til å få til en ordning. Her bør en imidlertid vel være oppmerksom på at Israel ikke ønsker at supermaktene skal treffe en ordning over hodet på dem det gjelder. De ønsker å få en fredsavtale med nabostatene som ansvarlige underskrivere av fredstraktaten, og det kan en godt skjønne ut fra den situasjon de lenge har vært i der borte. Det er klart at svært mye avhenger av hvordan supermaktene bruker sin innflytelse i tiden fremover.

Ellers kan jeg når det gjelder problematikken der i øyeblikket, slutte meg til det hr. Finn Moe nettopp sa.

Jeg har et par spørsmål å komme med. Vet Utenriksdepartementet noe nærmere når det gjelder det rykte som går om at danskene arbeider med et eller annet prosjekt i Hovedforsamlingen? Det er det ene spørsmålet.

Jeg har et spørsmål til i forbindelse med at jeg synes det er noe oppsiktsvekkende å se de kollektive brudd i de diplomatiske forbindelser som hele østblokken nå gjennomfører, inklusive Jugoslavia, som i den anledning også har deltatt i toppmøtet i Moskva, hvor de ikke er noen fast gjest – og med Romania som eneste unntak. Mitt spørsmål er: Har Utenriksdepartementet gjennom våre representanter i de respektive hovedsteder noen nærmere informasjon om de stemninger eller vurderinger som ligger bak de østeuropeiske lands oppslutning om denne linje?

Når det gjelder en debatt i Stortinget, er jeg ikke så redd for det av politiske grunner. Men for det første mener jeg for min del at vi som ikke er i Presidentskapet, nå bør sette Presidentskapet under kraftig press for å gjøre det klart at sesjonen skulle ha vært avsluttet i dag eller i morgen, og at det tidsrom en nå har fått i tilgift, skyldes at en skal behandle en enkelt sak, nemlig Fellesmarked-saken.

Jeg er klar over at det er noen saker – av katastrofeart osv. – som må behandles, men vi bør nå helst kunne konsentrere oss i den gjenværende tid av stortingssesjonen om det som nå foreligger til behandling. Med den utvikling vi har sett i Midt-Østen, er jeg i tvil om nytten av å bruke to dager til dette – en dag til en redegjørelse av utenriksministeren og en dag til utenriksdebatt – på det nåværende tidspunkt.

Men om det ikke blir gjort, skulle jeg gjerne føye til som en konklusjon på mine alminnelige betraktninger her, at jeg tror det vil være uhyre nyttig om utenriksministeren klart og utvetydig på Norges vegne ved et passende høve – og om ikke alt for lenge – kunne gi uttrykk for de forventninger en må ha rett til å stille til lederne av de to supermakter i den nåværende situasjon. Jeg vil selvfølgelig ikke overdrive betydningen av Norges røst i en slik sammenheng, men det er klart at det her er mye prestisje med i spillet. Dels furter man litt, og det føres for tiden et spill som er lite egnet til å løse de reelle problemer, i all fall etter det vi ser på overflaten – det er mulig at det foregår noe under den. Det lille vi kan gjøre, er vel å be dem om nå å ta til vettet og handle i samsvar med det veldige ansvar som lederne av Sovjet og USA under alle omstendigheter har, når det gjelder å bidra til å finne fram til en mer stabil og varig orden i Midt-Østen.

Brommeland: Jeg deler den oppfatning man er kommet fram til i departementet når det gjelder U Thants opptreden i forbindelse med tilbaketrekkingen av FN-styrkene. Jeg tror den kritikk som har vært reist mot ham, har vært urimelig.

Når det gjelder den israelske utenriksministers voldsomme angrep nå i FN, synes jeg det virker ganske forstemmende, og også lite psykologisk, vil jeg si. Det kan bare forklares på den måten at det kanskje var et taktisk trekk for å lede oppmerksomheten bort fra det som utenriksminister Lyng nå slo fast, at det var Israel som slo til først. Jeg er ellers enig i de betraktninger han kom med omkring ansvaret for at det ble krig.

Men det undret meg litt å høre at Utenriksdepartementet for så vidt uten videre hadde gått inn for denne ekstraordinære sesjon nr. 2. Hovedforsamlingen var samlet til en ekstraordinær sesjon da russerne begynte å gjøre krav gjeldende om å få denne saken fram for Hovedforsamlingen. Man kunne utmerket godt ha fått saken satt opp på dagsordenen for den Hovedforsamling som da holdt på å behandle Sør-Vest-Afrika-problemene og finansiering av de fredsbevarende styrker. De måtte hatt 2/3 flertall i Hovedforsamlingen for det, og det ville de selvfølgelig ha fått. Men de valgte altså en annen fremgangsmåte. De ville kunne drive mer propaganda, og så valgte de å vente til den ekstraordinære sesjon var blitt oppløst 13. juni. De bad da om å få innkalt til ny sesjon, og merkelig nok da med bakgrunn i Uniting for Peace-resolusjonen – en resolusjon som de i sin tid stemte imot, og siden aldri har villet akseptere. Dessuten var vel ikke situasjonen slik at den resolusjonen var helt anvendbar, idet Sikkerhetsrådet fremdeles var handledyktig, og det ikke hadde vært nedlagt noe veto heller. Jeg har forstått det slik at den først skal tre i kraft når Sikkerhetsrådet er lammet av veto. Men de fikk i all fall generalsekretæren til å gå med på det, og istedenfor at en innkalling først kunne skje 30 dager etter at over

halvparten av medlemslandene hadde godkjent innkallelsen, kunne de gjøre bruk av den klausul som sier at en innkalling kan skje med 24 timers varsel.

Det var vel to grunner til det. Den vesentligste var kanskje den at det ville ha større propagandamessig effekt å innkalle til en spesielle sesjon med dette ene punktet på dagsordenen. Men det kan også tenkes at de legger an på å få et vedtak i denne ekstraordinære sesjonen – og gå utenom Sikkerhetsrådet – og det synes jeg også er betenkelig.

Når det gjelder en ekstra utenriksdebatt i Stortinget, vil jeg gi min tilslutning til det formannen og nestformannen i komiteen har uttalt. Jeg er litt betenkt ved det, og jeg tror ikke det vil være hensiktsmessig. De som spesielt ønsker å si noe om Midt-Østen, vil få anledning til det under behandlingen av proposisjonen om et tilskudd på 2 mill. kroner. Noen redegjørelse fra utenriksministerens side tror jeg ikke i dette tilfelle vil være hensiktsmessig. Men jeg vil gi min tilslutning til det hr. Finn Moe – og nå sist hr. Bratteli – sa om at Norge må la sin røst høre ved første anledning på en eller annen måte. Vi bør vel prinsipalt velge den linje at vi går inn for at de stridende parter i Midt-Østen kommer sammen til fredsforhandlinger, eventuelt gjennom en mellommann.

Ellers må det være soleklart – som både hr. Wormdahl og andre har vært inne på – at vi må gå inn for å bedre flyktningenes kår og gi vår tilslutning til de forslag som antakelig vil bli fremmet fra Storbritannias side.

Formannen: Eg vil gjerne minne om at den ordinære utanrikskomiteen, som har drøfta spørsmålet og gitt tilråding om flyktningehjelpa, har rekna med at det ikkje skulle bli noko stort ordskifte om saka i Stortinget, og at det ikkje skulle gi høve til noko ordskifte om Midt-Austen.

Utenriksminister Lyng: Jeg skal prøve å konsentrere meg om visse hovedpunkter som er kommet fram under debatten her.

Først vil jeg si noen ord om FN-styrkene. Det er klart at det problem vi der står overfor, både har en fortid – det er et hendelsesforløp som er foregått i fortiden – og har fremtidsperspektiver. Når det gjelder fortiden – det som har hendt – vil jeg gjerne si at man ikke må oppfatte meg som noen slags defensor for U Thant når det gjelder det som skjedde. Jeg har bare – siden dette spørsmålet har vært trukket så sterkt inn – forsøkt å sette meg inn i detaljene ved den situasjon U Thant ble konfrontert med. Min konklusjon ble at jeg synes kritikken mot ham der stort sett var ufundert. Jeg vil nevne et rent faktisk forhold, nemlig at FN-troppene ved Sharm el Sheikh faktisk var drevet ut før U Thant overhodet hadde fått den offisielle beskjed fra araberne. –

Ingvaldsen: Jeg vil gjerne få stille et spørsmål i den anledning: Hadde ikke FN-troppene ordre om å rapportere slike begivenheter til en eller annen? Det virker nokså forbausende at de stille oppholder seg der og så plutselig blir omringet og satt ut av funksjon, uten at en sjel, i all fall her i landet, har visst noe om det.

Utenriksminister Lyng: Det gikk meget fort. Det er på det rene at de 45 FN-soldatene ved Sharm el Sheikh ble konfrontert med arabiske styrker og bedt om å forlate stillingene allerede før U Thant hadde fått den offisielle henvendelse fra den egyptiske utenriksminister.

Jeg kan nevne et annet eksempel. Under U Thants konferanse med denne Advisory Committee – hvor vi også var medlem fordi vi hadde styrker der nede – opplyste den jugoslaviske ambassadør at den jugoslaviske kontingent som var en ikke uvesentlig del av helheten, ville bli trukket tilbake øyeblikkelig. Det var da etter min mening ikke så lett for U Thant å ta det standpunkt å la styrkene bli stående og nekte å etterfølge henstillingen.

Men dette er fortid, og jeg skal ikke invitere til mer debatt frem og tilbake om det.

Men fremtidsproblemene er jo meget vesentlige, og der vil jeg bare ganske kort si at det har alltid fra norsk side – både under min forgjenger og den tidligere regjering og under den nåværende regjering – vært vår klare linje at vi skulle prøve å styrke FN's muligheter til å opptre i slike fredsbevarende aksjoner, helst ved utbygging av egne FN-styrker. Den nye regjering ga tilslutning til den tidligere utenriksministers linje der allerede i den første redegjørelse jeg ga i Stortinget, og det ble gjentatt i det første innlegg jeg hadde i FN. Vi var også, som man vil huske, medforslagsstillere sammen med bl.a. Canada når det gjelder det forslag om FN's fredsbevarende aksjoner og muligheter som nylig ble behandlet og bortmanøvrert fra hovedforsamlingen. Der er således vår prinsipielle linje for så vidt helt klar.

Jeg minner om at det spørsmål som hr. Borgen for så vidt reiste – og som er meget viktig – får Stortinget anledning til å drøfte i neste uke, fordi hr. Thyness, for så vidt før den akutte krise oppstod i Midt-Østen, har anmeldt en interpellasjon nettopp om FN-styrkenes status. I forbindelse med den interpellasjonen vil det bli full anledning til å drøfte fremtidsperspektivene. Og er det noen som ønsker å trekke inn som bakgrunnsmateriale det som er skjedd, kan jeg ikke skjønne at noe kan hindre at det blir gjort også, så den siden ved saken vil man kunne få anledning til å diskutere.

Det er også som kjent fremmet et forslag om 2 mill. kroner til flyktningene i Midt-Østen. Jeg er enig med hr. Finn Moe og flere som har sagt at det er et kjerneproblem i hele komplekset. Det vil man da også kunne diskutere i en viss sammenheng på basis av den proposisjonen.

Ellers vil jeg bare prøve å svare på enkelte av de spørsmålene som er reist.

Vi kjenner selvfølgelig til det arbeid danskene har holdt på med og holder på med. Det er en logisk videreføring av det arbeid den danske delegasjon gjorde da danskene hadde presidentskapet i Sikkerhetsrådet, slik de fremdeles har. Stort sett tror jeg tankegangen der faller sammen med den oppsummering jeg gav av det engelske syn, men jeg kan ikke godt gå i detaljer om dette nå.

Jeg vil gjerne også, siden hr. Bratteli, spesielt nevnte en viss overraskelse over Jugoslavia, si at jeg deler denne overraskelsen, bl.a. av den grunn at da Nikozic var her – han var jo her i den første fase av krigen – fikk jeg anledning til å diskutere i detaljer med ham nettopp Midt-Østen-krisen. Jeg må si at jeg hadde

inntrykk av at han hadde et meget avbalansert syn på den saken, og at Jugoslavia ikke et øyeblikk var i tvil om at man måtte gå inn for Israels fortsatte eksistens. Men hva som ligger bak at de har sluttet seg til de andre og brutt forbindelsen med Israel, vet jeg ikke. Det kan vel ha vært et ledd i det store taktiske spill naturligvis. Nikozic opplyste da jeg tok avskjed med ham på flyplassen at han nettopp hadde fått rapport hjemmefra om at Tito hadde sendt telegram til Nasser med henstilling om å vise den ytterste moderasjon i den situasjon Egypt da befant seg i. Det var like før fiendtlighetene brøt ut.

Det har vært sagt at vi bør gi klart uttrykk for hvordan vi ser på denne situasjon. Til det kan jeg opplyse at vi har tegnet Norge på talerlisten i den generelle debatt som nå pågår. Hvor vidt det blir statsministeren eller jeg eller ambassadør Hambro som tar det innlegget, vil bero litt på hvordan det videre utvikler seg. Der vil vi selvfølgelig si helt klart fra hvordan vi ser på dette. Vi vil jo også senere bli konfrontert med en rekke resolusjonsforslag. Jeg går ut fra, uten at det er mulig ennå å ta standpunkt til detaljene her, at det vil være riktig å oppsummere vårt syn slik at vi ikke under noen omstendighet kan stemme for en resolusjon som inneholder en implikasjon av eller en fordømmelse av Israel som angriper, og at vi vel heller ikke bør stemme for en resolusjon som gir uttrykk for at en av partene skal trekke seg tilbake til grenselinjene fra før striden begynte, uten at det sies noe om hva som skal skje videre. Vi bør vel se det slik at en tilbaketrekking fra erobret territorium må være et naturlig ledd i en endelig ordning, som da også må by Israel garantier for fortsatt eksistens.

Å formulere dette mer detaljert før man ser hvilken form de forskjellige forslag får etter alle underhåndskonsultasjoner, vil det kanskje ikke være riktig å gjøre. Men disse elementene bør i hvert fall vårt standpunkt gi uttrykk for, og videre også en absolutt vilje og innstilling til nå å finne en løsning på flyktningeproblemet, som jo har vært den krefthyllen som kanskje mer enn noe annet har bidratt til at det aldri er blitt ro i disse områdene.

Borgen: For det første vil jeg gjerne si meg enig med hr. Finn Moe i at en skal ikke stille for store forventninger til FN-styrker av hva slag de enn måtte være. Jeg kan for så vidt også si meg enig i mye av det andre han sa, og mye av det hr. Bratteli sa. På enkelte punkter er det kanskje en viss nyanseforskjell.

Det jeg synes er avgjørende nødvendig, er at man i den situasjon som er oppstått, får en avklaring av hva som nå har foregått, og hvordan man skal gripe dette an for å stabilisere mulighetene for å bevare styrker i FN's regi. Jeg er redd for at hvis ikke det blir gjort og gjort skikkelig, vil mulighetene for å fortsette den veien være sterkt besværliggjort.

Når det gjelder den pågående FN-samling, mener jeg å ha forstått at den danske statsminister reiser over fordi danskene har formannen i Sikkerhetsrådet. Men når det er slik at det er nokså delte meninger om hvor vidt Norge i det hele tatt burde ha gitt tilsagn om å delta i denne sesjonen, og om det i det hele tatt skulle være en ekstraordinær sesjon, så bør vel statsministeren og utenriksministeren betenke seg to ganger på å reise i det hele tatt.

Jeg vet ikke bestemt, men jeg mener å ha sett og forstått at fra Sverige reiser i all fall ikke statsministeren. Tar jeg feil, ber jeg om å bli korrigert.

Utenriksminister Lyng: Nei, det er riktig.

Borgen: Jeg tror ikke det blir gjort, og jeg synes det var like godt at man unnlot å møte opp der, for ikke å gi det et mer offisielt preg enn strengt nødvendig.

Når det så gjelder spørsmålet om en eventuell utenrikspolitisk redegjørelse og utenriksdebatt her, kan jeg ikke dele hr. Brattelis syn at vi får se å få gjort oss ferdige med den ene saken. Når det dukker opp ting av vesentlig utenrikspolitisk betydning, får vi finne oss i å bruke noen dager eventuelt også til dette. Behandlingen kan passes inn i rytmen ellers, så det skulle ikke være noen stor merbelastning. Det aller minste jeg synes er nødvendig, er i all fall en vel gjennomarbeidet, adekvat redegjørelse fra utenriksministerens side om hele situasjonen. Jeg skjønner ikke det dust hva vi driver utenrikspolitikk for, hvis vi ikke skal gjøre det i en slik situasjon.

Det er nevnt at det er risiko forbundet med det. Ja, det er bestandig risiko ved å være en nasjon og drive utenrikspolitikk i det hele tatt og gjøre sin innflytelse gjeldende, og jeg synes ikke risikoen i dette tilfelle er større enn den har vært mange ganger før. Jeg synes den norske opinion, i den grad det er kommet noe til uttrykk, i sin alminnelighet er ganske fornuftig. Den går ut på at Israel bør sikres å bestå, at tilbaketrekkingen ikke bør være større enn at en får en helt fornuftig grensearrondering og fremtidig sikring av Israels muligheter til å bestå. Den går videre ut på stor sympati for å få ordnet flyktningeproblemet og araberproblemet. Jeg synes det er en meget god avbalansering i norsk opinion mellom hensynet til Israel og hensynet til araberstatene.

Det er nevnt her det britiske initiativ. Jeg vil nevne Ben Gurions uttalelse nylig, som også gir en klar anvisning på at det er en rekke praktiske muligheter til å kunne få en ordning i Midt-Østen som kan gi muligheter for ro der. Dette bør de mindre nasjoner medvirke til å støtte opp om, og de bør øve sitt press på stormaktene for å få dem til å gå inn for en linje slik det var nevnt her, av utenriksministeren, at det blir en virkelig fredsavtale for de parter det gjelder, og ikke noe over hodet på dem, laget av stormaktene.

Dette mener jeg må komme klart og greit til uttrykk fra norske ansvarlige politiske kretser, i det minste i en redegjørelse fra utenriksministeren. Jeg for min del mener også det vil være nyttig og riktig at Stortinget fikk ta en forholdsvis rimelig debatt om det. Det er nevnt at det er to anledninger hvor vi kan få tatt opp disse spørsmål, for det første på basis av bevilgningen til flyktningene og for det annet på grunnlag av en interpellasjon. Da må jeg gjenta at jeg skjønner ikke hva det er for en måte å drive utenrikspolitikk på. Skal man overlate til den rene tilfeldighet både saksopplegget og hvem som kommer til å uttale seg, og hva som gir grunnlag for uttalelsene, da er det likevel en langt større risiko enn om utenriksministeren kom med – som jeg sa – en gjennomarbeidet redegjørelse som er adekvat for situasjonen.

Det er mitt standpunkt, men det er ikke stor tilslutning jeg har fått til det, så det får stå for hva det er.

Som sagt, jeg ville føle det som vi sviktet litt, hvis vi ikke i den tid vi har til rådighet og mens denne saken nettopp er brennaktuell, ga uttrykk for vårt syn. Om vi kommer tilbake til dette en gang ut på høsten, etter at man har rotet med den i FN i ukevis, kan det være mange ting som er helt annerledes, og den sjanse vi hadde til fra norsk side å gjøre et fornuftig syn gjeldende, kan være forspilt.

Garbo: For å være kort skal jeg bare si at jeg slutter meg til de synsmåter hr. Finn Moe og hr. Bratteli ga uttrykk for. Jeg er ellers helt enig i den oppsummering utenriksministeren gav av de prinsipper Norge bør stå på under behandlingen i FN. Jeg vil bare gi uttrykk for at jeg håper man vil stå meget fast på de hovedprinsipper fra norsk side.

Ellers får jeg kanskje ta en reservasjon til det hr. Bratteli sa om saksbehandlingen og Stortinget. Jeg er selvfølgelig enig i at vi må innrette oss slik at vi får tilstrekkelig tid til å behandle fellesmarkedssaken, men det er ikke tvil om at den omstendighet at sesjonen blir forlenget, har virket inn på arbeidsgangen i Stortinget og komiteene, og at det ligger en del saker som det vil være nødvendig å få behandlet i løpet av kommende uke. Så jeg vil ikke for mitt vedkommende slutte meg til noe krav om at man nå skal la de andre sakene ligge.

Rakel Seweriin: Jeg vil bare ganske kort si at jeg er enig i det hovedsyn hr. Finn Moe og hr. Trygve Bratteli gav uttrykk for. Jeg er enig med utenriksministeren i at det vi bør ta sikte på, er ikke en resolusjon som fordømmer Israel, men en ordning som sikrer Israels eksistens. Men jeg vil avbalansere det med å si at også araberstatene må få noe. Derfor er jeg tilbøyelig til å sette rekkefølgen slik som jeg forstår man har gjort det fra britisk side. Det er at det må gjøres noe aktivt for å finne en mer positiv løsning på flyktningeproblemet. Det vil være en mer langsiktig oppgave, men det bør nesten stå øverst på listen.

Ellers forlangte jeg ordet for å si litt om hr. Borgens innlegg og andres som har hatt ordet, som mener at vi nå bør ta opp spørsmålet om U Thants holdning og FN-styrkenes stilling.

Jeg vil tillate meg å si at jeg uttalte, jeg tror det var den 25. mai – altså ti dager før krigen begynte – at jeg mente tilbaketrekkingen ikke burde ha vært en én-manns-avgjørelse, men at den burde vært brakt inn for et kollektivt forum. Jeg holder fortsatt fast ved det. Men jeg er ikke sikker på at jeg ville ha sagt det i dag, av den ganske enkle grunn at vi har ikke noe annet instrument enn FN, og så skjørt som den organisasjonen står i dag, og så mye som vi trenger den i dag, er jeg enig i og mener det er riktig å være meget tilbakeholdende når det gjelder ting som kan svekke dens posisjon. Jeg tror det vil bidra til å svekke FN's posisjon å ta opp eventuelle feil og mangler som må være gjort i fortida, for det vi vel nå må erkjenne, er at FN kommer ikke lenger enn stormaktene vil. Og hvor langt FN kan gå, vil også i framtida i høy grad avhenge av hva de bestemmende stormakter ønsker i så henseende.

Det har jo vært diskutert på de seinere generalforsamlinger alt som vedrører FN-styrkenes status, men det har ikke vært tatt opp her i Stortinget. Man har hatt full anledning til å ta spørsmålene opp i forbindelse med meldingen om FN's generalforsamling. Det har vært diskutert der finansieringen av styrkene som ikke ble løst. Det har vært diskutert deres oppgaver og deres status.

Jeg har ikke noe imot – tvertom – hvis Utenriksdepartementet kan gjøre det, at man får en utredning om spørsmålet, så vi også her kan få opplysninger både om fortida og eventuelle problemer i dag. Det tror jeg vil være uhyre nyttig, fordi vi hele tida har vært engasjert i problemene. Men jeg er ikke sikker på at det vil være riktig å ta fram dette nå, med den delikate og nokså labile situasjon vi står oppe i i dag. Men at det bør gjøres, så vi får et mer solid grunnlag for debatt, det er jeg enig i.

Formannen: Hr. Borgen sa det var norsk opinion no at Israel skulle få rimelege og naturlege grenser. Det trur eg er riktig, og det bør Regjeringa halde fast ved. Derfor bør vi ikkje vere med på nokon resolusjon som kan føre til at ein kjem på tverke av dette synet, og vi bør ikkje vere med på nokon resolusjon som kan føre til at det blir kravt at Israel skal oppgi Jerusalem.

Finn Moe: Jeg kan være enig i det hr. Røiseland her sa. Men jeg forlangte ordet fordi det var noe jeg glemte i mitt første innlegg, og siden har hr. Borgen tatt det opp. Det gjelder den planen om at statsministeren og utenriksministeren skulle reise til FN's generalforsamling.

Der må jeg si at hvis noen skal reise, så bør det være utenriksministeren. Det vil virkelig vekke oppsikt hvis vi kommer trekkende med både utenriksministeren og statsministeren til denne generalforsamlingen hvor det, så vidt jeg kan se, bare er alle øststatene – Sovjet osv. – og de direkte engasjerte parter som har en representasjon på det nivå. Selv Storbritannia har jo bare sendt sin utenriksminister. I denne forbindelse gjør jeg oppmerksom på at når Danmark har sin statsminister der, er det fordi han er både statsminister og utenriksminister. Å sende begge synes jeg vil gi vår representasjon dimensjoner som ikke passer til den rolle vi har tenkt å spille i generalforsamlingen.

Brommeland: Jeg vil bare gi min tilslutning til det hr. Finn Moe og hr. Borgen sa. Jeg er også av den oppfatning at vi bør ikke etterkomme Sovjets ønske. Hvis det skal sendes noen, bør det bare bli utenriksministeren.

Utenriksminister Lyng: Jeg vil gjerne si – for at det ikke skal være noen misforståelse – at jeg selvfølgelig er villig til å gi en redegjørelse om disse tingene for Stortinget, hvis det er et allment ønske. Men jeg tror at akkurat på dette tidspunkt vil det falle litt lite naturlig. Skal det gjøres, må det være når prosedyren og utkrystalliseringsprosessen i FN er kommet så langt at man virkelig har utkrystalliserte standpunkter som kan drøftes og stilles mot hverandre. Men dette kan vi vel komme tilbake til.

Formannen: Presidentskapet, som er ganske godt representert i denne forsamling, kan jo ta stilling til det seinare.

Utenriksminister Lyng: Jeg vil gjerne også si meg enig i det siste hr. Finn Moe sa, at man skal ikke være med og medvirke til å overdimensjonere disse begivenhetene i FN.

Det som har ligget bak det standpunkt vi hittil har tatt – jeg kan gjerne si at det er både statsministerens og min oppfatning, som deles av både den svenske utenriksminister og statsminister og den finske utenriksminister og statsminister – er at med mindre det oppstår spesielle nye ting, synes vi ikke det er nødvendig med noen ytterligere representasjon. Men vi er selvfølgelig klar til å vurdere alt nytt som måtte oppstå – når som helst.

Formannen: Fleire har ikkje bedt om ordet.

Møtet hevet kl. 10.45.